

DANIA - COMPONENTĂ PRINCIPALĂ A PROPRIETĂȚII MĂNĂȘTIRII COTROCENI

Mariana Lazăr

Realitate semnificativă a vieții religioase în Evul mediu, dania reprezenta una dintre concretizările poziției deosebite pe care Biserica a deținut-o în societate, fiind în relație cu o atitudine fundamentală a omului, cea față de moarte.

Religia creștină marcase o modificare importantă în raportarea omului la moarte, care devenea, nu punctul final al vieții, ci prin patima și învierea lui Hristos, punte către o altă existență, în lumea de dincolo, unde putea dobândi fie viața și fericirea veșnică, fie chinurile iadului¹. Faptele din viața pământească deveneau esențiale pentru soarta sufletului după moarte, susținute și de intervenția „slujitorilor lui Dumnezeu”. Asemenea considerații au făcut parte din raporturile credincioșilor cu Biserica, instituția căreia îi revenea transmiterea mesajului cristic și principalul garant al mântuirii², ai cărei „părinți”, printr-un sistem elaborat de slujbe și rugăciuni, deveneau principalii intermediari între om și Dumnezeu. Recunoștința oamenilor pentru rolul lor intercesor și credința că prin fapte bune vor dobândi suportul divin s-au materializat, în primul rând, în daniile făcute lăcașurilor de cult, „case ale lui Dumnezeu”.

În spațiul românesc, actul de danie n-a beneficiat de studii aprofundate, fiind abordat fie în cadrul actului de ctitorie, fie din perspectiva componentei bizantine din conținutul său³. Luând în considerație faptul că dania a constituit una dintre modalitățile principale de constituire a domeniilor mănăstirești, componente semnificative ale marii proprietăți feudale, lipsa unor cercetări de asemenea natură este cu atât mai regretabilă. Trebuie menționat însă că în cadrul noilor abordări istoriografice, în tendințele de reconstituire a vieții omului din trecut, se remarcă unele studii ce vizează credința românului medieval⁴, raportarea sa la moarte⁵ și, dintr-o asemenea perspectivă, dania⁶.

Pornind de la aceste considerații, cercetarea noastră nu-și propune o abordare exhaustivă a problematicii actului de danie, ci vizează delimitarea unora dintre aspectele lui așa cum reies din studierea fondurilor arhivistice referitoare la un anumit așezământ religios – mănăstirea Cotroceni. Importanța ctitorie domnească, situată în apropierea Bucureștiului, Cotrocenii au beneficiat de daniile credincioșilor încă de la întemeiere și până în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, proprietățile donate devenind o componentă esențială a domeniului său financiar.

¹ Philippe Aries, *Omul în fața morții*, Buc., 1966, p. 47, 131.

² R. W. Southern, *L'Église et la société dans l'Occident médiéval*, Paris, 1987, p. 10.

³ Gherghe Cronț, *Dreptul de ctitorie în țara Românească și Moldova. Constituirea și natura juridică a fundațiilor din Evul mediu*, în SMIM, vol. IV, 1960, p. 104–106; Valentin Al. Georgescu, *Bizanțul și instituțiile românești până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, Buc., 1980, p. 154–170.

⁴ Daniel Barbu, *Scrisoare pe nisip. Timpul și privirea în civilizația românească a secolului al XVIII-lea*, Buc., 1996, p. 119–139.

⁵ Andrei Pippidi, *Vision de la mort et de l'au – dela dans les anciennes sources roumaines*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XXXIII, nr. 1–2, 1994, p. 91–100; Violeta Barbu, „Sic moriemur”. *Discourse upon Death in Vallachia during the Ancien Régime*, în *Ibidem*, p. 101–121.

⁶ Idem, *Câteva diate muntenesti din a doua jumătate a secolului al XVII-lea*, în „Revista de Istoric Socială”, tom I, 1996, p. 495–496; Maria Crăciun, *Piety and Individual Options in Moldavian Donation Deeds, 14th to 16th Centuries* în vol. „Church and Society in Central and Eastern Europe”, Cluj-Napoca, 1998, p. 319–338.

Credința oamenilor că în mănăstiri se desfășura adevărata viață religioasă, veritabila trăire creștină, a determinat amplificarea prestigiului clerului monahal în societate și s-a materializat în bogate danii către lăcașurile de cult. Rolul călugărului în procesul mântuirii devine, astfel, important, de pe poziția sa de intercesor prin rugăciunile practicate în toate momentele principale ale zilei; acest aspect esențial al existenței sale conferă încredere donatorului, care se vede astfel protejat prin pomenire în timpul slujbelor. Actul de danie devine, într-un anumit sens, o relație contractuală între donator și călugări; în schimbul donației sale, credinciosul dorește ca „slujitorii” Domnului să se roage pentru fericirea, norocul și sănătatea sa și a familiei în timpul vieții, iar după moarte solicită slujbele de pomenire și liturghii pentru sufletul său și al rudelor decedate.

Dania în spațiul românesc a avut, în general, caracteristicile daniei bizantine, dat fiind rolul major jucat de Patriarhia Constantinopolului în organizarea instituțională a Bisericii românești, însă ea nu a cunoscut toate formele practicate în Bizanț (ex. charisticariatul), căpătând anumite aspecte proprii, datorate specificității evoluției societății românești. Trebuie, totodată, să ținem seama și de faptul că alta era poziția Bisericii Constantinopolitane în perioada de dezvoltare a „instituției” daniei în Țările Române, cu unele modificări în conținutul acesteia în raport cu perioada anterioară. Închinarea, „afierosirea” unor proprietăți funciare a stat la baza constituirii nucleelor domeniilor funciare ale așezămintelor religioase, încă de la începuturile lor în aceste spații. Urmând exemplul domnesc, credincioși cu diverse statute, „sociale se remarcă prin daniile făcute lăcașurilor de cult, în speranța dobândirii ocrotirii divine în viața pământească și a mântuirii în „lumea de dincolo”. Biserica a acționat totdeauna pentru o autonomie deplină a bunurilor donate în raport cu donatorul, susținând ideea că „aceste toate lui Dumnezeu le-au dat... și niminea nu mai poate de-acia să le scoată de acolo, de unde s-au închinat”; cine va încerca să le reia va fi pedepsit „ca furii de sfințe”⁸. Dimpotrivă, îndemnă pe credincioși să facă donații lăcașurilor de cult, subliniind rolul acestora în obținerea ispășirii păcatelor vieții și a mântuirii la Judecata de Apoi, ca și obligația preoților de a sluji și a se ruga pentru donatori⁹.

Componentă esențială a actului de ctitorie, dania urma să asigure condițiile necesare traiului primilor călugări ai noului lăcaș de cult, pentru că „nu exista ctitorie fără dania de închinare”¹⁰. Paralel cu zidirea mănăstirii Cotroceni (1679–1682), așezământ destinat a deveni necropola familiei sale domnitoare, Șerban Cantacuzino a manifestat o preocupare constantă pentru dotarea acesteia: „... o am și împodobit cu toată nevoița; pre den lăuntru cu veșminte, cu arginturi, au alte odoară și cu tot felul de înfrumusețări și pre den afară o am întărit cu ocine, cu moșii și cu toate de cele ce sânt de trebuința unii svânte case ca aceasta...”¹¹. Actul său de danie face o delimitare precisă între atribuțiile ctitorului și cele ale călugărilor care urmau să viețuiască în acest lăcaș. Domnul le asigura cele necesare traiului, ei însă trebuiau să se roage lui Dumnezeu „pentru spăsenia sufletului nostru și pentru paza vieții noastre, atât cât Dumnezeu ne va îngădui într-această lume”, dar și „pentru buna pomenire a strămoșilor, moșilor și părinților noștri”. Hrisovul domnesc are totodată semnificația unui testament, Șerban Cantacuzino exprimându-și dorința de a fi îngropat în această ctitorie a sa, iar călugării având datoria ca de ziua morții sale, în toți anii” să ni se facă pomană mare, după obiceiul și orânduiala

⁷ Valentin Al. Georgescu, *op. cit.*, p. 155; Louis Bréhier, *Les institutions de l'empire byzantine*, Paris, 1970, p. 412–413, 431, 436–439.

⁸ *Îndreptarea Legii*, ed. Adrian Rădulescu și colectivul, Buc., 1962, Glava 116; 117.

⁹ *Ibidem*, glava 159, 160: „foarte pot multe să ajute dumnezeștile liturghii și să izbăvească sufletele de în muncă”.

¹⁰ Val. Al. Georgescu, *op. cit.*, p. 155.

¹¹ DANIC, *Suluri*, I/7.

pravoslavniciei Bisericii, împlânzind pre Dumnezeu pentru iertarea păcatelor și răpaosul sufletului nostru și al părinților noștri”. Aceste prevederi denotă o clară preocupare pentru soarta sufletului său după moartea și responsabilitatea comunității monastice pentru permanenta sa pomenire în rugăciunile către Dumnezeu.

Actul domnului cuprindea, de fapt, o dublă danie; mai întâi, își dotează ctitoria cu proprietăți funciare și odoare bisericești, pentru ca, în final, să o închine ca metoh întregii comunități monahale de la Muntele Athos. Prestigiul deținut de acest centru al ortodoxismului, devenit model de organizare și pentru mănăstirile românești, ca și dorința de a se înscrie într-o tradiție, în primul rând domnească, au stat la baza gestului donator al lui Șerban Cantacuzino. A-și avea numele scris în pomelnicele acestor sfinte locuri era, totodată, un ideal de pietate pentru orice creștin¹². Dania sa era, însă, însoțită de specificații precise privind administrarea lăcașului, insistând asupra menținerii intacte a proprietăților sale, sub amenințarea unui „groaznic blestem”¹³.

Donațiile pe care Șerban Cantacuzino le-a făcut mănăstirii Cotroceni i-au constituit nucleul domeniului său funciar, care se va amplifica în timp prin alte danii, cumpărări și schimburi de proprietăți. Parcurgerea conținutului documentelor referitoare la această mănăstire a făcut posibilă realizarea unei estimări a daniilor sale funciare; domnul și-a înzestrat ctitoria cu aproximativ 20 de sate, părți de sate și moșii, cu rumâni, vaduri de moară, vii la Țigănești și Vițichești, Muscel, prăvălii în București, unde va construi hanul „Șerban Vodă”, sălașe de țigani (vezi anexa), proprietăți ce-i asigurau mănăstirii o anumită autonomie și-i creau posibilități de bună funcționare și după moartea ctitorului¹⁴.

Majoritatea moșiilor donate mănăstirii au fost achiziționate de ctitor în primii ani de domnie concomitent construirii lăcașului, redus fiind numărul celor provenite de însemnatul său domeniu boieresc¹⁵. Probabil că această donație a fost și o formă de protejare a proprietății, cunoscut fiind în practica timpului obiceiul ca noul domn să preia averea celui detronat, în special moșiile achiziționate în timpul domniei¹⁶. Referitor la Șerban Cantacuzino, posibilitatea unei asemenea acțiuni pare cu atât mai plauzibilă dacă parcurgem mărturiile epocii, care-l acuză de preluarea abuzivă a averilor adversarilor săi politici, pentru sine și familia sa, încă de la începutul domniei¹⁷. Însă, cei care-i vând lui Șerban moșiile donate mănăstirii nu par a fi din partida adversă familiei Cantacuzino. De altfel, din perioada ulterioară domniei sale nu avem consemnată nici o contestare din partea vreunuia dintre vânzători, că actul său ar fi fost rezultatul abuzului domnului. Revenind la ideea inițială, chiar dacă prin danie ar fi intenționat să-și protejeze moșiile cumpărate ca domn, hrisoavele către Cotroceni nu specifică nimic relativ la implicarea sa în gestionarea veniturilor mănăstirii, insistând chiar asupra menținerii autonomiei acesteia în raport cu urmașii săi, care aveau doar un rol de supraveghere și drepturile ce decurgeau din calitatea de ctitor¹⁸. De remarcat faptul că majoritatea donațiilor sale se încadrează în intervalul 1679–1683, în etapa ulterioară manifestând preocupare doar pentru construirea hanului „Șerban Vodă”, egumenilor revenindu-le sarcina de a mări domeniul financiar al mănăstirii.

¹² P. S. Năsturel, *Le Mont Athos et les Roumains. Recherches sur leur relations du milieu du XIVe siècle a 1654*, Roma, 1986, p. 34–35.

¹³ DANIC, *Suluri*, 1/7.

¹⁴ Idem, *Manuscrite*, nr. 693.

¹⁵ Mariana Lazăr, *Domeniul boieresc al lui Șerban Cantacuzino*, în SMIM, vol. XV, 1997, p. 203–213.

¹⁶ Nicolae Iorga, *Documentele cantacuzinilor*, Buc., 1902, p. 138.

¹⁷ Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Românești*, cd. C. Greccescu, Buc., 1963.

¹⁸ DANIC, *Suluri*, 1/7.

Înscriindu-se în procesul general de evoluție a marii proprietăți feudale, caracterizat prin comasarea moșiilor în regiuni învecinate, pentru o mai bună valorificare a lor, remarcăm, și în cazul proprietăților donate mănăstirii Cotroceni, tendința de a le concentra în județe apropiate acesteia: Ilfov (majoritatea), Vlașca, Ialomița, Prahova, Muscel (în acestea din urmă aflându-se, în special, viile din renumitele podgorii ale Piteștilor). Situația aceasta este caracteristică nu numai județelor vecine, ci și moșiilor. Cotrocenilor (achiziționată în mai multe etape, 1660–1680)¹⁹, după ctitoria mănăstirii, îi alătură o parte din moșia Lupești (zona Elefterie), dobândită prin schimb cu m-reă Radu Vodă²⁰; tot în apropiere va achiziționa satele Clanța, Cârstienști și o parte din Grozăveștii de Jos (acesta prin schimb cu m-reă Sf. Sava), unite într-un trup ce apare în documente sub numele de Herăstrău²¹. O constantă a moșiilor donate de ctitor este suprafața lor întinsă, de peste 1000 stânjeni, dispunând unele dintre ele de un număr însemnat de rumâni, calitate de menționat în condițiile unei nevoi acute de forță de muncă pe domeniul feudal²².

Un aspect remarcat din studierea documentelor este că, odată dobândită proprietatea asupra unei părți de sat sau moșii, la scurt timp urmau achiziții succesive, de către Șerban Cantacuzino sau de către egumenii mănăstirii, până când se întregea moșia (ex.: Cotroceni, Vițichești, Pupezeni, Bucul etc.). Este posibil ca unele dintre aceste vânzări să fi fost urmarea presiunilor exercitate de domn, aspect ce nu poate fi sesizat din documentele mănăstirii, fiind întocmite sub supravegherea sa. Odată dobândită o moșie, la solicitarea lui, se făcea delimitarea ei precisă în raport cu vecinii, prin hârnicie – o caracteristică, de altfel, a marilor proprietăți boierești și mănăstirești.

O mențiune specială, în contextul studiului nostru despre danie, este închinarea moșiei Hârtești, dăruită domnului, pe când era boier, de jupâneasa Despa. „Ajunsă la adânci bătrânețe și neavând cine o căuta”, îi solicită lui Șerban sprijinul, care „o am miluit și o am izbăvit de multe nevoi”. Drept recunoștință, jupâneasa îi dăruia moșia, pe care domnul o va închina mănăstirii sale, ca să le fie „lor de mare pomeană”²³.

O componentă deosebită a daniilor sale au reprezentat-o milele domnești. În societatea medievală românească anumite venituri ale economiei erau rezervate domniei, constituindu-se în surse de întreținere a acesteia. De-a lungul timpului, domniile acordă o parte dintre ele lăcașurilor de cult, ca atare de binefacere: „aflându-se aici, țeara domni(i)l méle multe sfinte și dumnezeiești mănăstiri, zidite și înălțate de alți pravoslavnici și răposați domni mai dinainte vreme și le-au miluit și le-au întărit cu multe mile și danii dintru alte țării, den veniturile domniei...”²⁴. Înscriindu-se în tradiția acestor domni – ctitori, Șerban Cantacuzino alocă mănăstirii Cotroceni unele dintre veniturile domnești, act recunoscut și întărit de aproape toți succesorii săi până în secolul al XIX-lea.

Perceperea vinăriciului domnesc din dealurile Țigănești, Vițichești²⁵ și din satul Pietrele²⁶ aducea mănăstirii venituri importante; pentru vinăriciul din dealul Bucureștilor egumenul de la Cotroceni intră în conflict cu slujitorii Bisericii Curții domnești, deținătorii unei părți din această dare, dispută soluționată de Constantin Brâncoveanu²⁷.

¹⁹ Idem, *Mănăstirea Cotroceni*, 1/20, 1/26, 1/27, 1/39.

²⁰ *Ibidem*, 1/40.

²¹ *Ibidem*, XC/25; XC/21; XC/24.

²² Florin Constantiniu, *relațiile agrare din țara Românească în secolul al XVIII-lea*, Buc., 1972,

p. 74.

²³ DANIC, *Manuscrise*, nr. 691, f. 19.

²⁴ Idem, *Mănăstirea Cotroceni*, XXXIII/1.

²⁵ *Ibidem*, X/14.

²⁶ DANIC, *Manuscrise*, nr. 693.

²⁷ Idem, *Mănăstirea Cotroceni*, XXXVI/5.

Din impozitele încasate de vameșii din orașul Floci, mănăstirii ctitorului i-a dăruit a treia parte „... den tot venitul ce are vama de acolo al treilea ban și din trei pești un pește și din judecăți, din gloabe, din toate tot al treilea ban...”²⁸. Exploatarea sării constituind un privilegiu domnesc, Șerban Cantacuzino acordă ctitoriei sale dreptul de a lua 400 bolovani de sare de la Ocna Telega, fiind scutită de toate cheltuielile de extragere a sării ca și de vamă, cu libertatea de a vinde oriunde va dori²⁹.

Deosebit de interesant prin conținutul său este statutul de slobozie pe care-l acordă satului Pietrile; multitudinea dărilor de care sunt scutiți locuitorii satului denotă o fiscalitate destul de însemnată a domniei sale. Permițând numai oamenilor străini să se așeze în sat, domnul interzice orice amestec al dregătorilor săi în judecarea acestora, funcție pe care o transmite egumenului mănăstirii, rezervând domniei dreptul de a judeca pe hoți și ucigași³⁰.

Concomitent daniilor funciare, Șerban Cantacuzino își înzestreză ctitoria cu prețioase odoare bisericești destinate oficerii culturii³¹. Argintăria de cult (potire, discuri, cădelnițe, candelă, anafornice, cruci, chivot) ilustrează o întreagă epocă, remarcabilă prin tehnica execuției și bogăția materialului și a decorației, opere ale unor renumiți meșteri transilvăneni³². Broderiile de cult (stihare, sfite, poale de icoane, epitafe, antimise etc.) din stoffe „grele”, prețioase, aduse din Veneția, Florența sau din lumea orientală, al cărei centru era Constantinopolul, stau mărturie, prin somptuozitatea lor, pentru bogăția și rafinamentul acestui princip. Deosebite pentru arta execuției, pentru strălucirea culorilor și broderia cu fir de aur și argint, erau poalele de icoane comandate la Veneția, cu „gripsori în mijloc” (vulturul bicefal) sau epitaful brodat cu chipurile ctitorilor³³.

Prin daniile sale, Șerban Cantacuzino îi asigurase ctitoriei de la Cotroceni o bază economică solidă, încât veniturile obținute „să poată fi de ajuns spre hrana și traiul celor ce întru dânsa se vor afla locuitori, părinți și poslușnici și de folosul străinilor celor ce ar nimeri din afară și celor ce ar veni spre vederea și închinarea la sfânta mănăstire”³⁴, lăcaș de cult și binefacere.

Statutul de „lavră domnească” pe care i-l impusese ctitorul, a făcut din mănăstirea Cotroceni un așezământ cu prestigiu, orientând spre ea daniile unui număr însemnat de credincioși, atât în timpul domniei lui Șerban Cantacuzino, cât și mai târziu.

Conținutul documentelor analizate ne oferă date interesante privind actul de danie, remarcând o anumită diversitate a practicilor, ca și a formularelor. Majoritatea datează din a doua decadă a vieții donatorului, unele chiar din momentele premergătoare morții, având astfel și calitatea de testamente. Cuprinsul, aspectul lor variază în timp, de la forme simple către unele mai elaborate, vizibile în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, reflectând, de fapt, formația „intelectuală”, originea socială a donatorului sau a celui care redactează actul. În forma dezvoltată ele imită modelul elaborat de Antim Ivireanul în sfaturile sale către preoți, „Capete de poruncă la toată ceata bisericească” (1714)³⁵.

²⁸ *Ibidem*, XXXIII/1.

²⁹ *Ibidem*, XXXIII/3.

³⁰ DANIC, *Manuscrise*, nr. 691, f. 44–45.

³¹ *Ibidem*, nr. 693; Eugen Gh. Popescu, *Precizări și completări privitoare la pisaniile, obiectele și cărțile vechi de la mănăstirea Cotroceni*, în „Glasul Bisericii” nr. 7–8/1970, p. 787–792.

³² Corina Nicolescu, *Argintăria laică și religioasă în țările române (sec. XV–XIX)*, Buc., 1968, *Inscripții medievale ale României. Orașul București*, Alexandru Elian și colectivul, vol. 1, Buc., 1965, nr. 89–96, 273, 693, 745, 752, 786, 893, 897, 922.

³³ Maria Ana Musicescu, *Broderia medievală românească*, Buc., 1969, p. 19, 45; *Idem*, *Portretul laic brodat în arta medievală românească*, în „Studii și Cercetări de Istoria Artii”, nr. 1/1962, p. 74.

³⁴ DANIC, *Suluri*, 1/7.

³⁵ Antim Ivireanul, *Opere*, ed. Gabriel Strempeț, Buc., 1997, p. 351–353. *Formula de început „De vreme ce întâmplarea cea viitoare iaste nevăzută și însăși îngerilor necunoscută pentru că numai la*

Scrisoarea, „zapisul” debutează cu un preambul ce conține reflecții asupra deșertăciunii vieții, inevitabilității și egalității sociale în fața morții, subliniind importanța faptelor bune, a daniei în economia salvării: „numai milostenia ce va da, aceea va rămâne în veci nestrămutată”³⁶.

Simțindu-și sfârșitul aproape și pentru ca moartea să nu-l ia pe nepregătite, credinciosul își redactează testamentul, specificând starea de sănătate mentală din acel moment: „până am fost eu sănătoasă... cu toate mințile mele întregi și neschimbate, de mi-am făcut diată”³⁷. Comparând cu prevederile lui Antim Ivireanul, observăm raritatea prezenței solicitării de a fi iertat de către oamenii cărora le-ar fi greșit. Destul de sumare, lapidare sunt aceste documente și în specificarea serviciilor religioase, formula uzitată fiind „pomenirea sufletului meu și al părinților mei”, uneori menifestându-și dorința de a fi menționați în timpul „Sfintei Liturghi” și înscriși la „Sfântul Jertfelnic”. Probabil se considera că preoții cunoșteau bine slujbele și rugăciunile ce trebuiau făcute pentru mântuirea sufletului donatorului. În unele cazuri prin donație se exprimă cererea de a fi îngropat(ă) în mănăstirea Cotroceni, alături de rudele sale sau donația era făcută pentru persoane înmormântate aici³⁸. În conținutul actului urma precizarea proprietății donate (în general o moșie), cu hotarele și suprafața. Dania era întărită, în final, de martori și pusă „sub protecția” blestemului.

Interesul pentru acest gen de documente provine și din aceea că, deși sunt extrem de sumare, ele reflectă în parte concepția omului medieval despre viață și moarte, credințele lui, conținând și referiri la viața sa personală. Pentru unii dintre donatori, ajunși la bătrânețe și slăbiciuni, fără moștenitori, călugării sunt cei care preiau responsabilitatea pomenirii lor după moarte. Printre rânduri se citește amărăciunea finalului unei vieți fără urmași: „neavând pe nimenea ca să rămâe clironom și stăpânitor în urma mea, să stăpânească multe, puțin ce am muncit și am agonisit și nerămâindu nici fecior, nici fată, luându-i Dumnezeu mai naintea noastră”³⁹ – un destin acceptat cu resemnare, dar nu mai puțin dureros.

Din această perspectivă, relevant ni se pare cazul lui hagi Toma, căpitan de seimeni. Venit în țară din Serbia în timpul domniei lui C-tin Brâncoveanu, care „m-au miluit cu bună pâine și sare”, se căsătorește și va avea nouă copii. În momentul redactării actului de danie, pe care-l putem considera și un fel de testament, el și soția ajunseseră singuri la bătrânețe, copiii murindu-le. Din teama de a nu rămâne fără pomenire după moarte, donează mare parte din avere mai multor mănăstiri din țară și străinătate, patriarhiei Ierusalimului (unde probabil fusese în pelerinaj, după apelativul „hagi”) casele din București, mănăstirii Cotroceni moșie în Muscel, mănăstirilor sârbești Studenița, Ravanița, Cruședol, Mileșeva, mănăstirii Rila, ca și mănăstirii Hilandar de la Athos tot moșii în Muscel, sperând ca prin rugile călugărilor acestor lăcașuri de cult „pre noi păcătoșii să ne iarte păcatele noastre”⁴⁰. Semnificativă devine alegerea acestor așezăminte: ierusalimul și Athos, centre ale ortodoxiei, mănăstirile sârbești, dovedind că păstra amintirea originii sale etnice, Rila, făcând parte tot din spațiul balcanic; pentru Cotroceni, este relevant faptul că o plasează în interiorul acestei ierarhii a lăcașurilor de cult, care probabil exista în gândirea multor creștini.

Dumnezeu toate sunt cunoscute, drept acéia eu(cutare) feciorul (cutăruia din cutare loc) am socotit mai nainte, până a nu mă cuprinde sfârșitul vieții mele și până îmi sunt mințile întregi și sănătouse să fac diată...”; o întâlnim în câteva din documentele mănăstirii Cotroceni, DANIC, Mănăstirea Cotroceni, XLIV/5; XXXVI/5 etc.

³⁶ Idem, *Manuscrise*, nr. 690, f. 139.

³⁷ Idem, *Mănăstirea Cotroceni*, XXXVI/5.

³⁸ *Ibidem*, LV/56, II/43, XXXI/1; Idem, *Manuscrise*, nr. 690, f. 169, 177.

³⁹ Idem, *Mănăstirea Cotroceni*, XVI/5.

⁴⁰ *Ibidem*, XVII/37.

Donația în pragul morții poate semnifica și intenția de ispășire a păcatelor în ultimul moment, încercarea de contracarare a efectelor acțiunilor negative din timpul vieții; se sugerează că se poate obține iertarea și dobândi mântuirea dacă te căiești și dai despăgubiri pentru faptele tale păcătoase⁴¹. Ea exprima, totodată, credința în posibilitatea influențării destinului post-mortem, prin serviciile religioase practicate în lăcașul de cult. Teama de moarte, de necunoscutul ce-i urma, de „înfricoșata” Judecata de Apoi își păstra intensitatea, determinând orientarea credinciosului spre Biserică, instituția capabilă să intermedieze între om și Dumnezeu, liniștitoare prin predicile și asigurările sale. Prin danie, creștinul răsplătea acțiunea preoților în sensul obținerii bunăvoinței divine pentru viața sa pământească și a mântuirii în „lumea de dincolo”.

Conștientizarea poziției deosebite a clerului, respectul pentru modul de viață monastic poate explica opțiunea unor laici de a se călugări, mai ales către sfârșitul vieții, gest ce apare ca o ultimă asigurare, însă una cu implicații profunde, pentru sufletele lor. Drept exemplificare, reținem cazul lui Barbu Urdăreanu, ginerele lui Șerban Cantacuzino, despre care aflăm din informații indirecte, că s-a călugărit cu numele de Paisie⁴²; din păcate, lipsesc actele sale de danie către mănăstirea Cotroceni, care ne-ar fi lămurit asupra motivației acestei opțiuni. În general, îmbrăcarea hainei monahale survenea după moartea unuia dintre soți, celălalt rămânând văduv, dar existau și situații când ambii soți se călugăreau, însă în mănăstiri diferite. Acest gest era însoțit de o danie, în general a unei proprietăți, către lăcașul de cult unde urmau să trăiască⁴³, menținând, totuși, relații cu lumea exterioară, în special cu rudele⁴⁴.

În mod similar clerului, dar de pe o altă poziție, responsabilitatea pentru destinul post-mortem al individului reveneau și familie. De altfel, o mare parte a acestor acte de danie provine de la urmașii sau rudele celui decedat, care, în calitate de executori testamentari, donează mănăstirii proprietatea desemnată în diată sau lăsată „cu gură de moarte”, în cazul în care nu și-a redactat testamentul⁴⁵. În același context încadrăm și daniile făcute de soți, părinți sau copiii, din proprie inițiativă și din averea personală, pentru rudele decedate, asumându-și din datorie creștină și filială, grija față de sufletele lor. Din rândul acestora remarcăm daniile Cantacuzinilor, mănăstirea Cotroceni devenind, în timp, o necropolă a acestei familii, în ea fiind înmormântați, alături de Șerban Cantacuzino, frații săi, Iordache și Matei⁴⁶, fiicele sale, Smaranda și Ilinca⁴⁶, nepoți, precum Radu Cantacuzino, fiul stolnicului și copiii acestuia, Constantin și Smaranda⁴⁸,

⁴¹ Maria Crăciun, *op. cit.*, p. 326–327.

⁴² DANIC, *manuscrise*, nr. 690, f. 142.

⁴³ *Ibidem*, f. 49.

⁴⁴ Pentru acest subiect vezi Violeta Barbu, *Vocația monastică a elitelor sociale în epoca lui Matei Basarab*, în SMIM, vol. XIV, Buc., 1996, p. 71–83.

⁴⁵ DANIC, *Mănăstirea Cotroceni*, II/43, XXXI/1; Idem, *manuscrise*, nr. 690, f. 115 v–126, 189 v; *Ibidem*, nr. 206, f. 222, 223 etc.

⁴⁶ Pictrele lor de mormânt se găsesc în lapidariul Muzeului național Cotroceni. Fiica lui Iordache, Maria donează proprietăți mănăstirii pentru sufletele tatălui ei și al sorci, Casandra, înmormântată în biserică, (DANIC, *Mănăstirea Cotroceni*, LV/56) și dorește, prin diată, să fie îngropată tot aici (*Ibidem*, XXII/1).

⁴⁷ *Istoria Țării Românești (Letopisețul Cantacuzinesc)*, ed. C. Grecescu, D. Simoncescu, Buc., 1960, p. 185. Pentru Ilinca și fiica sa, Ilinca, ginerele Șerban Năsturel donează o proprietate, DANIC, *Manuscrise*, 690, f. 168. De altfel, în lapidariul Muzeului Cotroceni există o piatră de mormânt colectivă pe care sunt înscrise numele lui Paisie Urdăreanu, Ilinca, fiica lui Șerban, Ilinca, Ecaterina Năsturel etc. Constantin Năsturel dona o moșie, pentru fiica sa Ecaterina, îngropată în mănăstire: *Ibidem*, f. 139.

⁴⁸ DANIC, *Mănăstirea Cotroceni*, LIII/4; Idem, *manuscrise*, nr. 690, f. 177 – Stanca. soția lui Radu Cantacuzino face daniile mănăstirii pentru sufletul soțului și ale copiilor, Constantin, Smaranda (soția lui Constantin Mavrocordat), înmormântați la Cotroceni. Pentru ei se mai păstrează și candelice ce vegheau lângă morminte, vezi *Inscripții București*, nr. 98, 99 și un acoperământ de mormânt, *Ibidem*, 1099.

ca și alte persoane înrudite cu ei⁴⁹. În schimbul donațiilor se solicită pomenire pentru întreg „neamul nostru”.

Asemenea preocupări denotă o anumită solidaritate familială, definind tipul de relații ce se stabilesc între membrii unei familii și care depășesc granița existenței terestre. Boierii Cărpeneșani donează mănăstirii Cotroceni o moșie rămasă de la o „jupâneșită rudișoară” Catrina, decedată la trei zile după soț, de boala lungorii, fără diată și fără descendenți. Neavând încredere în vârul ei, Ștefan, singurul rămas din neamul Catrinei, rudele mai îndepărtate preiau responsabilitatea de executori testamentari, ca să nu rămână „sufletele ale celor răposați părinți și unchi și al ei fără nici o pomenire”⁵⁰.

O parte însemnată a documentelor studiate este reprezentată de daniile simple, făcute în timpul vieții de diverși credincioși, fără alte precizări decât cea de înscriere în pomelnicul mănăstirii și de menționare a numelor lor și ale părinților în timpul slujbelor religioase. Probabil și dintr-un spirit de imitație, mai mulți locuitori ai unui sat închină părți din micile lor proprietăți mănăstirii, pentru ca, peste un an, „ajungându-ne vreme de lipsă”, să vândă egumenului și restul de moșie, specificând în zapise că „unde am dat întâi de pomeană din moșia mea, iar acolea mi să și cade să vând”⁵². Sunt situații în care proprietarul unei moșii donează mănăstirii o parte din ea, iar cealaltă i-o vinde⁵². Semnificativ asupra ambiguității statutului daniei ni se pare procedeul prin care se donează o proprietate, dar se menționează în act că donatorii o vor păstra și-i vor folosi veniturile cât timp vor trăi, revenind mănăstirii după moartea acestora⁵³.

În ceea ce privește originea socială a donatorilor remarcăm o mare diversitate, și săracul în aceeași măsură ca și cel bogat manifestând preocupare pentru destinul sufletului său, fiecare însă, după posibilități. Și femeile aveau dreptul de a dona lăcașurilor de cult, apărând în documente fie alături de soții lor, fie singure, atunci când rămăneau văduve⁵⁴. De obicei în aceste situații daniile erau făcute din zestrea primită de la părinți. Prin diată lasă mănăstirii o proprietate, rugând pe călugări să le pomenească așa cum se cuvine, pe ele și familiile lor.

O formă specială de danie este reprezentată de închinarea unor lăcașuri de cult ca metohuri mănăstirii Cotroceni, intrând în subordinea ei cu proprietățile lor, destul de importante. Faptul că beneficiază de asemenea danii dovedește prestigiul de care se bucura, prin poziția de ctitorie domnească și metoh al Athosului. De altfel, două dintre aceste închinări datează din timpul domniei lui Șerban Cantacuzino, una dintre ele specificând că dania vizează atât mănăstirea Cotroceni, cât și comunitatea athonită. Primul metoh, schitul Budișteni, Dâmbovița este închinat în 1684 de popa Dumitrașcu, în calitate de cumnat și executor testamentar al ctitorului, Ștefan călugărul (Stanciu logofăt)⁵⁵; prin actul său dorea să prevină înstrăinarea bunurilor schitului de către fiul ctitorului, lipsit de orice respect față de memoria tatălui.

Tot în 1684, clucerul Stoian și soția sa, Ilinca închină mănăstirii Cotroceni și comunității de la Athos ctitoria lor din Vălenii de Munte, „la vreme de bătrânețe”, fără descendenți⁵⁶. Preocuparea pentru sufletele lor se manifestase de mai mult timp, prin pelerinajul pe care-l făcuseră la Ierusalim amândoi, iar la Athos, doar Stoian. Impresionat

⁴⁹ DANIC, *Mănăstirea Cotroceni*, XXXI/1 nepoții lui Șerban, fiii lui Gheorghe beizadea donează o moșie pentru sufletul mamei lor, Ruxandra, înmormântată în mănăstiric.

⁵⁰ *Ibidem*, XVI/7.

⁵¹ *idem*, *Manuscrite*, nr. 690, f. 50, 58–60; satul Priboieni, Muscel.

⁵² *Ibidem*, f. 178, 180, 188 etc.

⁵³ DANIC, *Mănăstirea Cotroceni*, XXIII/9, XXXIII/11.

⁵⁴ *Ibidem*, LV/56; XXIII/9, 10; *Idem*, *Manuscrite*, nr. 690, f. 58 v, 59 v, 166 v. etc.

⁵⁵ *Idem*, *Mănăstirea Cotroceni*, VI/33.

⁵⁶ *Ibidem*, LVI/3; vczi și Mariana Lazăr, *Contribuții privind daniile românilor la Muntele Athos*, în

de starea mănăstirilor „Sfântului Munte” clucerul le donase moșie în Cepturi, desemnându-l administrator pe egumenul de la Cotroceni⁵⁷. Mănăstirea Văleni urma să fie condusă de un egumen ales de comunitatea athonită, unde trebuia trimis și surplusul veniturilor. În schimb, ctitorii doresc ca „... și cât vom fi vii aici, au sănătoși, au bolnavi, tot să avem căutare de părinți, să nu fim lipsiți de nici unele din ce-am pohti și ne-ar trebui. Iară după ce ne vom petrece, să aibă a ne îngropa pe amândoi la un loc înlăuntru, în svânta mănăstire și să ne pomenească”. Este de subliniat această menținere a relației ctitorului cu așezământul său și obligația călugărilor de a-i întreține în timpul vieții.

Semnificativă apare și închinarea în 1689 a ctitoriei sale din București de către Doamna Maria a lui Șerban Cantacuzino, chiar în ajunul plecării în exil. În vremurile tulburi ce urmaseră morții soțului, doamna considera, probabil, că era mai sigur pentru lăcașul său să fie pus sub protecția mănăstirii unde-și dormea somnul de veci domnul. În actul de închinare dorea ca ea să funcționeze după regula athonită, cu egumen și călugări greci⁵⁸.

Despre schitul Micșani – Pârlita nu dispunem de informații privind momentul exact al închinării lui, apărând în documente cu acest statut la sfârșitul secolului al XVII-lea. Luând în considerație faptul că Dumitrașco Micșanul, ctitorul și soția sa muriseră fără urmași direcți, presupunem că această închinare, făcută probabil de rude colaterale, avea și sensul unei puneri sub protecție, egumenul de la Cotroceni trebuind să se preocupe de buna administrare a averilor schitului și de întreținerea lui⁵⁹.

Ultimul lăcaș închinat mănăstirii de la Cotroceni era schitul Cătăliu, monument din a doua jumătate a secolului al XVI-lea. În 1742, Constantin Corbeanul, cu soția și cu „alți ctitori”, urmași ai vechilor fondatori, pe care nu-i numesc, pentru pomenirea lor și în speranța bunei funcționări în viitor a acestui așezământ religios, îl pun sub protecția mănăstirii Cotroceni⁶⁰.

Metohurile fuseseră înzestrate de fondatorii lor cu proprietăți însemnate, contribuind, prin valorificarea acestora, la creșterea veniturilor Cotrocenilor, fiind de altfel, administrate de egumenii desemnați de superiorul de aici. Prin asemenea închinări se crease o ierarhie a metohurilor, sub coordonarea, de fapt, a comunității athonite, unde ajungea o parte importantă a beneficiilor lor. Însă, nu în aceeași măsură înregistrăm preocuparea călugărilor athoniți pentru situația mănăstirilor închinare, unele degradându-se total în secolul al XIX-lea și devenind simple ruine (Cătăliu, Micșani). Constatăm, astfel, o înțelegere diferită a semnificației actului de dănie de către cel care donase și cel care primise, în defavoarea primului. Nici nu cunoșteam în ce măsură numele lor mai apăreau în pomelnicele mănăstirii și în rugăciunile preoților.

Acestea sunt, în general, principalele tipuri de dănie pe care le-am putut delimita din parcurgerea fondurilor documentare privitoare la mănăstirea Cotroceni. Referitor la conținutul lor, componenta majoritară este reprezentată de proprietățile funciare (moșii, vii), lucru explicabil în condițiile în care majoritatea donatorilor provin din mediul rural. De altfel, Bucureștiul este singurul oraș de unde se fac donații pentru mănăstiri (prăvălii, pivnițe, case), dată fiind și poziția sa geografică. În condițiile existenței unui număr însemnat de lăcașuri de cult în acest oraș, înregistrăm mai puține danii pentru Cotroceni din partea locuitorilor săi, ele provenind în special de la Cantacuzini și rudele lor.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 184–185.

⁵⁸ DANIC, *Mănăstirea Cotroceni*, LXXIV/1.

⁵⁹ *Idem*, *Manuscrise*, nr.207, f. 6–6v.

⁶⁰ *Idem*, *Mănăstirea Cotroceni*, II/31.

Concomitent cu aceste proprietăți, probabil că mănăstirea a mai primit și donații în bani și obiecte de cult. Din păcate nu dispunem de catastife cu veniturile și cheltuielile mănăstirii, care ne-ar fi putut edifica în această privință⁶¹, presupunând că ele ar fi fost înregistrate. De altfel, în practica lumii bisericești se obișnuia înscrierea unui nume în pomelnic contra unei anumite sume de bani⁶². Totodată, în catagrafiile mănăstirii apare un număr însemnat de odoare bisericești (argintărie, broderii de cult), dintre care probabil unele proveneau din donații.

Palierul social extrem de divers al donatorilor, de la boieri mari și mici, slujitori domnești, orășeni, la simplii țărani, denotă o anumită identitate a credințelor și comportamentelor în raport cu actul de danie, având drept idee centrală obținerea sprijinului Bisericii în relația cu Divinitatea. Poziția deosebită a mănăstirii Cotroceni este cea care poate explica orientarea spre acest lăcaș de cult a donațiilor credincioșilor din diferite zone ale țării, care, deși aveau în apropiere alte așezăminte religioase, o preferă pe aceasta.

În continuare, se impun anumite aprecieri cantitative, care au drept finalitate stabilirea rolului daniilor în constituirea proprietății mănăstirii Cotroceni. Pe baza cercetării documentelor de arhivă, s-au identificat cca. 55 proprietăți (metohuri, moșii, vii, prăvălii) donate acesteia în intervalul 1679–1753 (vezi anexa); semnificativ este faptul că cei doi ani limită marchează daniile ale Cantacuzinilor – prima provenind de la ctitor, Șerban Cantacuzino, iar ultima de al nepoții săi, fiu lui Gheorghe beizadea, o moșie ce aparțineau domnului, Rușii lui Șerban Vodă. Dintre aceste proprietăți, 11 au o dublă cale de proveniență: o parte din suprafața lor este donată, iar cealaltă cumpărată sau obținută prin schimb de către egumenii mănăstirii. Estimând numărul total al proprietăților deținute de acest așezământ religios de-a lungul timpului la cca. 70 (prin studierea fondurilor arhivistice), în care nu au fost incluse metohurile cu posesiunile lor, apreciem că 2/3 din componența domeniului financiar al Cotrocenilor sunt reprezentate de proprietățile donate. Această proporție este edificatoare pentru aportul daniei în constituirea proprietății mănăstirii Cotroceni, fiind, deci, componenta sa principală. Din păcate, inexistența unor studii aprofundate asupra domeniilor funciare ale principalelor mănăstiri, nu ne permite realizarea unei comparații între acest lăcaș de cult și celelalte în privința modalităților de formare a proprietăților lor; am fi putut, astfel, aprecia dacă prezența daniei, componentă preponderentă a acestora, ar fi fost o caracteristică generală, sau reprezenta o specificitate a mănăstirii Cotroceni. Însă, luând în considerare credințele omului medieval, ca și informațiile din diverse alte documente, este de presupus că donația și-a avut rolul ei, probabil însemnat, în constituirea marilor domenii mănăstirești.

Revenind la mănăstirea Cotroceni, am realizat o repartizare a daniilor în funcție de momentul intrării lor în componența proprietății sale, pe două etape: 1679–1689 (ce se suprapune aproximativ domniei lui Șerban Cantacuzino, 1689 reprezentând anul închinării ctitoriei sale de către Doamna Maria) și 1690–1753 (când înregistrăm ultima danie). Opțiunea pentru această delimitare a avut la bază ideea stabilirii influenței, a modelului domnului și a poziției ctitoriei sale în societatea românească a timpului. Excluzând donațiile ctitorului, am constat că în primii zece ani mănăstirea a beneficiat de mai multe închinări decât în perioada următorilor 63 de ani (19 față de 17), indiciu relevant pentru prestigiul pe care-l dobânda noua ctitorie domnească. Actul de danie

⁶¹ Virgil Căndea, *Mărturii românești peste hotare*, Buc., 1998, vol. II, p. 104–105.

⁶² DANIC, *Manuscrise*, nr. 745, f. 8.

putea desemna și o intenție de obținere a bunăvoinței domnului; de altfel, în zapisele donatorilor se face referire la Cotroceni ca la „mănăstirea domnului nostru”.

Probabil că aceasta era o caracteristică a mănăstirilor domnești, de a profita de atenția credincioșilor în special în timpul domniei ctitorului lor. În cazul mănăstirii Cotroceni putem aprecia că și statutul de metoh al Muntelui Athos, ideal al creștinătății ortodoxe, a determinat orientarea spre aceasta a unui număr important de donatori. Tot în cadrul acestei repartizări, constatăm faptul că sfârșitul secolului al XVII-lea și primele decenii ale celui următor constituie perioada de concentrare a daniilor către mănăstirea Cotroceni. De altfel, în acest răstimp sunt consemnați și cei mai activi egumeni ai respectivului lăcaș de cult, al căror rol în convingerea donatorilor nu trebuie să-l minimalizăm. În egumenia lor se achiziționează și cele mai multe moșii, către mijlocul secolului al XVIII-lea stabilindu-se și configurația definitivă a domeniului funciar al mănăstirii Cotroceni. Constatăm, astfel, o concordanță între momentele în care se fac danii și cele în care se cumpără pentru mănăstire, observând diminuarea lor, până la dispariție către sfârșitul secolului al XVIII-lea. De fapt, atunci se agravează și situația mănăstirii Cotroceni. La începutul secolului al XIX-lea înregistrăm și primele înstrăinări din rândul proprietăților sale; domnitorul Ioan Caragea aprobă în 1816 vânzarea unor prăvălii și a unei pivnițe din București pentru acoperirea datoriei mănăstirii⁶³. Suma obținută fiind insuficientă, în 1818 sunt vândute moșiile Bărbătești, Adămești și Comănești (Teleorman), danii ale lui Barbu Urdăreanu și Constantin Năsturel⁶⁴. Cu toate măsurile luate, starea mănăstirii nu se îmbunătățește, continuând să se înstrăineze părți importante din proprietatea sa.

În final, se poate spune că dania a reprezentat una dintre modalitățile principale de constituire a marilor domenii mănăstirești. Integrată sferei mai largi a raporturilor credinciosului cu Biserica, donația devenea expresia dorinței omului medieval de a obține bunăvoința lui Dumnezeu și salvarea în „lumea de dincolo”, o condensare a atâtor credințe și speranțe.

SUMMARY

The Donation: Main Component of the Cotroceni Monastery Estate

During the Middle Ages, important parts of the Orthodox Church estates were coming from donations. These donations represented a relevant indice of the social status of the Church itself, as an institution. The paper deals with donation documents of the Cotroceni monastery, dating from the XVII th–XVIII th centuries and, implicitly, with the social attitudes towards the monastic life – important component of the medieval mentalities.

⁶³ Idcm, *Mănăstirea Cotroceni*, CX1/98.

⁶⁴ *Ibidem*, CX/45, 46.

Sat, moșie, metoh	Datare	Danie de la Șerban C.	Danii de la Cantacuzini, rude	Danii de la alții
1. Adămești, Teleorman	a. 1705 ian. 14		Barbu Urdăreanu, ginerele lui Șerban C.	
2. Balotești, Teleorman	a. 1684 iulie			Radu Cuștureanu și Aviana
3. Bărbătești, Teleorman	1746 februarie 26		Constantin Năsturel, strănepotul lui Șerban C., pt. fiica sa Ecaterina	
4. Boleasca, Ilfov	(1685–1686)	*		
5. Bozieni, Saac	1715 iunie 16		Stanca C. pt. Radu C. spătar	
6. Bucegi, Prahova, moșie pe munte	1681 ianuarie 9 16(8)2 sept. 26	*		
7. Bucul, Ialomița				
8. <i>București</i> – Biserica Doamnei (metoh) – prăvălii – pivniță, case	1689 oct. 28 1680 oct. 20 1738 sept. 1	*	Maria, doamna lui Șerban C. Constantin Ramadan, soțul Mariei Cantacuzino	
9. Budișteni, Dâmbovița (schit – metoh)	1684 octombrie 2			Popa Dumitrașcu, cumnat cu Ștefan călugărul, ctitorul
10. Cârstinești, Ilfov	1680 sep. 27	*		
11. Cervenia, Teleorman	1684 aprilie 1 1710 mai 20		Șerban Năsturel, pt. soția sa, Ilinca, nepoata lui Șerban	Tănăsie Sărăcinescu vel serdar, Ilina
12. Clanța, Ilfov	1680 dec. 10	*		
13. Comănești, Tel.	1716 mai 25			Oană răspopul
14. Cotroceni, Ilfov – sat – vie	1680 iulie 10 1714 aprilie 6	*	Ștefan Cantacuzino	
15. Căscioarele, Teleorman	1738 septembrie 1		C-tin Ramadan pt. soția, Maria Cantacuzino	

Sat, moșie, metoh	Datare	Danie de la Șerban C.	Danii de la Cantacuzini, rude	Danii de la alții
16. Cătăluu, Ilfov (schit – metoh)	1742 februarie 18			Constantin Corbeanul, din familia ctitorilor
17. Crăcești, Teleorman	a. 1684 iulie			Radu Cuștureanu, Aviana
18. Dadilov, Teleorman	1707 mai 3			Stroe logofăt
19. Deșirați, Ialomița	1683 aprilie 27 a. 1691 ian. 28	*		Nicula ceauș
20. Dințești, Ilfov	1680 iulie 8	*		
21. Dobroești, Muscel	a. 1684 iulie			Radu Cuștureanu Aviana
22. Grăgoi, Dâmbovița	1689 august 16			Apostul clucer
23. Drâmnăți, Ilfov	1721 sep. 20			Tatul, f. lui Nica negustor
24. Drângești, Ilfov	1696–1697			Duca, staroste de negustori, Rada
25. Făcăiani, Ialomița	1681 august 2	*		
26. Făurei, Ialomița	1681 august 20	*		
27. Fâsăiani, Ilfov	1680 iulie 15 1680 iulie 8	*		Tudoran clucer din Aninoasa
28. Fotești, Teleorman	a. 1684 iulie			Radu Cuștureanu Aviana
29. Gabrov, Teleorman	a. 1735 sept. 8			Climent ieromonah
30. Găojani, Ilfov	1680 iunie 5	*		
31. Găvăneștii de Jos, Teleorman	1743 dec. 15			Marco clucer
32. Glâmbocata, Muscel	a. 1684 iulie 1749 oct. 20			Radu Cuștureanu Aviana Boierii Cărpenișeni pt. Cătrina
33. Grozăveștii de Jos, Ilfov	1680 noiembrie 20	*		
34. Herești, Ilfov	1680 iulie 10	*		
35. Lupești, Ilfov	1680 iunie 5	*		
36. Luica, Ilfov	1680 iulie 8	*		
37. Mătășești, Ilfov	d. 1680 dec. 16	*		
38. Muscel, Saac	1717 aprilie 1 1718 mai 15			Toma, căpitan de seimeni

Sat, moșie, metoh	Datare	Danie de la Șerban C.	Danii de la Cantacuzini, rude	Danii de la alții
39. Priboieni, Muscel	1684 oct. 21 1685 august 8 1685 august 9 1685 oct. 18			Neața, Ilina Stoica răspo- pul Cârstea Orbul Alba, Cânda
40. Pupezeni, Ialomița	d. 1683 iulie 15 1685 mai 12 1686 ianuarie 21	*		Odoabă, Lupu, Stroe Matei, Mușa Popa Constan- din, Nedelco, Stoian
41. Rușii lui Șerban Vodă, Saac	1753 mai		Nepoții lui Șerban C., pt. mama lor Ruxandra	
42. Sărata, Buzău, vie	1710 iunie 8		Maria, fiica lui Ior- dache C., pt. tatăl ei și sora Casandra	
43. Sârbi, Teleorman	1688 aprilie 7			Gheorghe, fiul lui Calona zu- grav
44. Scăești, Teleorman	a. 1684 iulie			Radu Cuștu- reanu, Aviana
45. Tămăduiasca, Ilfov	(1682–1683)	*		
46. Tărăceni, Ilfov	d. 1683 martie 6	*		
47. Țigănești, Muscel moșie vii	1684 sept. 30 1679 dec. 30 1680 ianuarie 1680 oct. 22	* * *		Lazăr, Baicu
48. Țigănești, Teleorman	1731 martie 1		Stanca C. pt. copiii ei, Constantin și Smaranda	
49. Ulmuleți, Teleorman	a. 1684 iulie			Radu Cuștu- reanu Aviana
50. Vălenii de Munte (m-re, metoh)	1684 mai 2			Hagi Stoian și hagița Ilinca, Cepturi
51. Vițichești, Muscel moșie vie	1685 august 1 1679 noiembrie 29			Hera, f. Niculii log. Lupu vornicul
52. Voievodești, Teleorman	d. 1684 iulie			Radu Cuștu- reanu Aviana
53. Zimnicele	d. 1684 iulie			Radu Cuștu- reanu, Aviana